

Valsts ieņēmumu dienesta pārbaužu pieejas rokasgrāmata noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas jomā

Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk – VID) pārbaužu pieejas rokasgrāmatas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas jomā mērķis ir veicināt Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma (turpmāk – NILLTPFN likums) subjektu un VID sadarbību un informācijas apmaiņu, kā arī nodrošināt samērīgu pieeju subjektu uzraudzībā.

Pārbaužu plānošanas pamatprincipi

Plānojot subjektu uzraudzību, VID izmanto uz riska izvērtējumu balstītu pieeju. Uz riska izvērtējumu balstīta pieeja paredz, ka lielāka uzmanība piešķirama subjektiem, kuru saimnieciskās darbības veids ir pakļauts augstākam nelegāli iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas riskam. Vienlaikus šāda pieeja neizslēdz nepieciešamību veikt pārbaudes bez brīdinājuma vai specifiskas pārbaudes.

Pārbaudes bez brīdinājuma ir pārbaudes pie potenciālajiem NILLTPFN likuma subjektiem un subjektiem, kuriem pirmšķietami nav konstatēts augsts risks. Pārbaudes bez brīdinājuma tiek veiktas iepriekš nebrīdinot subjektu.

Savukārt specifiskas pārbaudes ir pārbaudes, kas tiek koncentrētas uz konkrētiem riska aspektiem, piemēram, savu risku novērtējumu, klientu identifikāciju, augsta riska klientiem, patieso labuma guvēju izpēti, politiski nozīmīgu personu identificēšanu, darījumu uzraudzību vai ziņošanu par aizdomīgiem darījumiem.

Nēmot vērā nepieciešamību saglabāt riska kritēriju konfidencialitāti, subjektam netiek izpausta informācija par pārbaudes veidu vai specifisko mērķi. Papildu faktori, kas noteic uzraudzības pasākumu biežumu un intensitāti, ir sektorālā un nacionālā riska novērtējuma rezultāti. Attiecīgi arī VID veiktie uzraudzības pasākumi tiek pielāgoti sektora lielumam un riska līmenim.

Sagatavošanās pārbaudei

Pēc iepazīšanās ar VID rīcībā esošo informāciju par pārbaudāmo subjektu, subjektam tiek sagatavota vēstule par pārbaudes veikšanu, kurā tiek norādīta pārbaudes veikšanas vieta un laiks. Vēstulē par pārbaudes veikšanu VID lūdz subjektu sagatavot pārbaudes veikšanai nepieciešamo informāciju. Ja subjektam ir radušās neskaidrības par plānoto pārbaudi, piemēram, par iesniedzamās informācijas apmēru, subjektam ir jāsaazinās ar vēstulē norādītajām personām – pārbaudes veicējiem.

Ja subjekts objektīvu iemeslu dēļ konkrētajā datumā un/vai laikā nevar nodrošināt pārbaudes norisi, nepieciešams vienoties par citu datumu un/vai laiku pārbaudes veikšanai.

Atsevišķos gadījumos pārbaudi var veikt bez brīdinājuma ierodoties subjekta deklarētajā juridiskajā adresē vai saimnieciskās darbības veikšanas vietā, lai pārliecinātos par subjekta faktiski sniegtajiem pakalpojumiem un NILLTPFN likuma prasību izpildi.

Vienlaikus subjektam ir jāapzinās nepieciešamība savlaicīgi reģistrēties kā NILLTPFN likuma subjektam, jo viens no pārbaudes uzsākšanas iemesliem var būt tieši saistīts ar potenciālā NILLTPFN likuma subjekta apzinātu neregistrēšanos VID, tādējādi izvairoties no VID uzraudzības. Šādos gadījumos personām, kuras, pēc VID rīcībā esošās informācijas, faktiski atbilst NILLTPFN likuma subjekta statusam, pirms lēmuma par pārbaudes uzsākšanu, VID var lūgt sniegt skaidrojumu par subjekta saimniecisko darbību un tās atbilstību NILLTPFN likuma subjekta statusam.

Klātienēs pārbaudes pilnvērtīgai norisei nepieciešams, lai subjekts ir sagatavojis vēstulē par pārbaudes uzsākšanu norādīto informāciju. Šī informācija visbiežāk ir saistīta ar konkrētu subjekta klientu padziļinātu izpēti, lai pārliecinātos, kā subjekts veic klientu izpēti un darījumu uzraudzību.

Papildus subjekta rīcībā ir jābūt NILLTPFN likuma prasību izpildes dokumentācijai (iekšējās kontroles sistēma, klientu identifikācijas un izpētes dokumenti, riska novērtējumi, darījumu uzraudzību apliecinoša informācija u.c.).

Ja pārbaudi veic bez iepriekšēja brīdinājuma, tiek sagaidīts, ka NILLTPFN likuma prasību izpildei nepieciešamās dokumentācijas atrašanās vieta ir saistīta ar pakalpojumu faktisko sniegšanas vietu (spēju nodrošināt NILLTPFN likuma prasību izpildi, nodibinot darījuma attiecības) un subjekts spēj samērīgā laika posmā, pārbaudes ietvaros, sniegt VID pieprasīto informāciju.

Informācijas nesniegšana samērīgā termiņā var radīt pamatotas šaubas par informācijas patiesumu un faktisko esamību.

Pārbaudes uzsākšana un gaita

Uzsākot pārbaudi tiek identificēta persona, kura ir tiesīga pārstāvēt NILLTPFN likuma subjektu, un par NILLTPFN likuma prasību izpildi atbildīgā persona. Ņemot vērā atbildīgās personas funkcijas un lomu, tā ir personīgi atbildīga par subjekta apstiprinātās politikas un procedūru ievērošanu. Tādējādi atbildīgās personas kompetence un spēja izskaidrot tās veiktos uzraudzības procesus ir īpaši nozīmīga.

Pārbaudes gaitā VID amatpersonas iepazīstas ar NILLTPFN likuma prasību izpildes dokumentāciju un izvērtē klienta rīcībā esošo informāciju par darījumu uzraudzību. Pārbaudes veicēji, ja nepieciešams, sniedz norādījumus par papildu informāciju un paskaidrojumiem, kas nepieciešami no subjekta, lai pilnvērtīgi izvērtētu, vai tiek ievērotas NILLTPFN likuma prasības.

No subjektiem tiek sagaidīts, ka to NILLTPFN likuma prasību izpildes iekšējās kontroles sistēmā ir paredzētas vismaz šādas procedūras (skatīt, t.sk., NILLTPFN likuma 7. panta pirmo daļu):

- savu risku novērtējums;
- klienta identifikācijas, izpētes, riska novērtēšanas un darījumu uzraudzības kārtība;
- aizdomīgu darījumu atklāšanas un ziņošanas Finanšu izlūkošanas dienestam kārtība;
- informācijas uzglabāšanas un iznīcināšanas kārtība;
- darbinieku tiesības, pienākumi un to profesionālās kvalifikācijas un atbilstības standarti;
- iekšējās kontroles sistēmas procedūru pārvērtēšanas kārtība.

Pārbaudes norises laikā īpaša nozīme tiek piešķirta subjekta vēlmei sadarboties, kā arī savstarpējai VID amatpersonu un subjekta komunikācijai, lai tiktu novērstas iespējamās domstarpības lēmuma pieņemšanas stadijā.

Ņemot vērā atsevišķu darījumu sarežģīto dabu, tiek sagaidīts, ka subjekts spēj orientēties klienta veiktajos darījumos, pamatojot to atbilstību ierastai komercpraksei. Turklāt, ja tas ir nepieciešams, subjekts var pieprasīt konsultāciju no VID amatpersonām par NILLTPFN likuma prasību izpildi.

Savukārt, ja pārbaudāmās informācijas apmērs ir pārlieku liels, lai to izvērtētu subjekta telpās, vai arī, ja subjekts nav sagatavojis (nevar uzrādīt) tam pieprasīto informāciju, pārbaudes veicējs subjektam norāda papildu iesniedzamos dokumentus, to iesniegšanas termiņu un informē par pārbaudes turpināšanas datumu un laiku.

Katrā pārbaudē tiek sastādīts pārbaudes akts.

Ja subjekts ir iesniedzis visu pieprasīto informāciju, vidēji klātienēs pārbaude ilgst vienu dienu.

Ikvienā pārbaudē tiek nodrošināts “četrus acu” princips, proti, lai nodrošinātu neatkarīgu, profesionālu un objektīvu lēmuma pieņemšanu, pārbaudes procesā piedalās vismaz divas VID amatpersonas, kuras pārbauda un uzrauga viena otras darbības, tādējādi nodrošinot augstu profesionālo amata pienākumu izpildes kvalitāti. Vienlaikus jāatzīmē, ka VID tiek izmantots pārbažu veicēju rotācijas mehānisms, lai motivētu pārbažu veicējus profesionāli pilnveidoties un izslēgtu korupcijas riskus.

Attālināto pārbažu veikšana

Ņemot vērā epidemioloģiskās situācijas radītos izaicinājumus, VID šobrīd piedāvā iespēju veikt attālināto pārbaudi. Attālinātā pārbaude ir iespējama, ja subjekts nodrošina attālinātu pieeju (*remote desktop*) datoram, kas satur klienta izpētes un darījumu uzraudzības dokumentus, un subjekta grāmatvedības dokumentus. Vienlaikus arī attālinātās pārbaudes laikā subjektam jābūt gatavam sniegt paskaidrojumus un sagatavot papildu informāciju.

Pārbaudes noslēgums

Konstatējot maznozīmīgus NILLTPFN likuma pārkāpumus, subjekts tiek aicināts tos novērst un, ja nepieciešams, subjektam tiek sniegta konsultācija par pārkāpumu novēršanu.

Ja noteiktajā termiņā subjekts pārkāpumu nenovērš vai pārkāpums ir uzskatāms par būtisku, tiek pieņemts lēmums par sankciju piemērošanu subjektam. Lēmumā par sankciju piemērošanu tiek atspoguļoti pārbaudē konstatētie pārkāpumi un subjekta rīcība tos novēršot, kā arī subjekta sniegtie paskaidrojumi un sadarbība ar VID. Lēmums par sankciju piemērošanu subjektam tiek pieņemts pēc pārbaudes noslēgšanas.

Ņemot vērā minēto, līdz lēmuma pieņemšanai subjekts ir tiesīgs iesniegt papildu informāciju, piemēram, dokumentus, kas apliecina pārbaudē konstatēto trūkumu novēršanu.

Lēmumu par sankciju piemērošanu vai nepiemērošanu pieņem VID patstāvīgās struktūrvienības augstākās amatpersonas, individuāli izvērtējot katras pārbaudes rezultātu, pārkāpuma ilgumu un subjekta attieksmi.

Papildu informācijas sniegšana

Ņemot vērā, ka ne vienmēr subjekta rīcībā ir VID amatpersonu pieprasītā informācija, papildu informāciju, kas apliecina NILLTPFN likuma prasību izpildi, ir pieļaujams iesniegt līdz lēmuma pieņemšanas brīdim. Papildu informācija, pierādījumi un paskaidrojumi, sniedzama, izmantojot VID Elektroniskās deklarēšanas sistēmu vai atbilstoši VID amatpersonu (pārbaudēju) norādījumiem.

Sadarbība ar uzraudzības un kontroles institūciju

Sadarbība ar uzraudzības un kontroles institūciju ir nozīmīgs apstāklis, kas ietekmē piemērojamās sankcijas veidu un apmēru. Par būtisku pārkāpumu ir uzskatāma subjekta nesadarbošanās ar uzraudzības un kontroles institūciju. Piemēram, ja noteiktajā termiņā netiek uzrādīta VID pieprasītā informācija, minētais var tikt uzskatīts par būtisku pārkāpumu, kā rezultātā ir jāpieņem lēmums par subjekta saimnieciskās darbības apturēšanu.

Ņemot vērā, ka sarakstei ar nodokļu maksātājiem tiek izmantota VID Elektroniskās deklarēšanas sistēma, subjektam ir pienākums pārbaudīt ienākošos ziņojumus sistēmā. Vienlaikus subjektam ir jābūt sasniedzamam juridiskajā adresē.

VID paziņojumu ignorēšana var radīt šaubas par vēlmi izvairīties no NILLTPFN likuma prasību ievērošanas un subjekta pienākumiem.